

prof. dr hab. Dorota Sak
Akademia Sztuk Pięknych
im. Władysława Strzemińskiego
w Łodzi

Łódź, 22.09.2029r.

**Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Sary Betkier
zatytułowanej „Tradycja kulturowa jako czynnik kształtujący formę ubioru”
sporządzona w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora w dziedzinie sztuki
plastyczne, w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacji dzieł sztuki.**

Podstawa opracowania recenzji

Podstawą formalną do sporządzenia recenzji jest pismo PKW/46/60/2026 (z dnia 15.07.2026r.) informujące o decyzji Rady Dyscypliny Artystycznej Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu (z dnia 08.07.2026r.) powołania mnie do pełnienia funkcji recenzenta w przewodzie doktorskim mgr Sary Betkier. Promotorką pracy jest prof. Urszula Smaza-Gralak.

Podstawowe dane o kandydatce

Sara Betkier jest absolwentką Politechniki Koszalińskiej, na której studiowała w latach 2009 - 2015. Dyplomy - licencjacki i magisterski - oba z wyróżnieniem, uzyskała na kierunku Wzornictwo. W 2013 roku odbyła staż zawodowy w salonie sukien ślubnych Farage w Koszalinie, a w latach 2015 – 2017 współpracowała z Agencją Reklamy Citylight również w Koszalinie jako stylistka w projektach marketingowych. W 2015 roku założyła własną Pracownię Projektową Betkier, w której realizowała zamówienia indywidualnych klientek, między innymi po zabiegach mastektomii. Od 2020 roku prowadzi sklep internetowy z autorskimi ubraniami oraz galanterią skórzaną dla kobiet. Równoległe ze swoją działalnością, w latach 2017 – 2019 pracowała na Politechnice Koszalińskiej jako pracownik naukowo – dydaktyczny na stanowisku asystenta. Od 2020 roku do dzisiaj pracuje na Politechnice Bydgoskiej im. Jana Jędrzeja Śniadeckich (dawniej Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy) na Wydziale Sztuk Projektowych. Od 2021 roku pełni funkcję

opiekuna grupy studenckiej I roku w Katedrze Wzornictwa tegoż wydziału. W latach 2021 – 2022 była członkinią zespołu do spraw archiwizacji i dokumentacji Rady Naukowej Dyscypliny Sztuki Plastyczne i Konserwacja Dzieł Sztuki na Wydziale Sztuk Projektowych. W latach 2020 – 2025 pełniła funkcję sekretarza Rady Programowej Katedry Wzornictwa. W 2025 roku była Wydziałowym Koordynatorem ds. Programu Sylabus. Prowadziła liczne warsztaty dla dzieci, młodzieży i studentów w ramach imprez organizowanych przez Politechnikę Bydgoską. Była opiekunką merytoryczną podczas międzynarodowych wirtualnych warsztatów w ramach kursu *Virtual Summer School*. Współorganizowała wystawy dyplomów inżynierskich i magisterskich. Organizowała pokazy kolekcji prac studentów Pracowni Projektowania Ubioru. Jej zaangażowanie w prace organizacyjne na rzecz uczelni zostały wyróżnione cztero-krotnie Nagrodą Rektora Politechniki Bydgoskiej. Sara Betkier jest również autorką licznych indywidualnych kolekcji ubioru, które prezentowała na pokazach, wystawach i konkursach w kraju i za granicą. Jej kolekcje zostały docenione i nagrodzone przez Polską Akademię Mody. W 2016 roku otrzymała statuetkę - Nadzieja Polskiej Mody, w latach kolejnych: Polski Kreator Mody 2020, Złota Pętelka 2021, Kreator Roku 2022. Doktorantka współpracowała także z markami odzieżowymi – Quiosque i Volcano, gdzie pełniła funkcję nie tylko projektantki. Do jej obowiązków należało również sporządzanie dokumentacji technicznej zgodnej ze standardami produkcyjnymi, nadzorowanie procesu prototypowania, kontakt z producentami zagranicznymi (Chiny, Bangladesz), badanie rynku, opracowywanie moodbordów kolorystycznych i założeń projektowych kolekcji, dobór materiałów, aranżowanie i realizowanie sesji wizerunkowych oraz produktowych dla marki, a także strategii sprzedażowych w przestrzeni handlowej. W dokumentacji działalności artystyczno-projektowej Doktorantka dołączyła część zatytułowaną „Notatki graficzne”. Tworzą je zestawy czarno-białych kompozycji do stworzenia których autorka użyła brzości, tkaninę bawełnianą, pergamin, pleksi, tusz, farbę akrylową a także technikę szycia ręcznego. „Notatki graficzne” to zestaw bardzo ciekawych prac, do wykorzystania np. w nadrukach autorskich projektów ubrań. Dokumentacja działalności artystyczno-projektowej prezentuje Doktorantkę jako projektantkę z dużym doświadczeniem w markach odzieżowych, bardzo pracowitą, zdolną, znającą realia polskiego rynku mody.

Ocena pracy doktorskiej „Tradycja kulturowa jako czynnik kształtujący formę ubioru”

Dysertacja została podzielona na dwie główne części: część teoretyczną oraz część praktyczną.

Część teoretyczna

Część teoretyczna składa się z trzech rozdziałów. W pierwszym rozdziale doktorantka przedstawia, na podstawie obszernej literatury przedmiotu, definicję tradycji kulturowej. Zauważa, że jest to zjawisko dynamiczne, podlegające ewolucjom, szczególnie w kontekście współczesnej globalizacji, migracji oraz powszechnej turystyki. Ponadto, dostrzega zmiany wynikające z postępu technologicznego. W swojej pracy stwierdza: „Przeszłe tradycje i praktyki nie tylko wpływają na współczesne społeczeństwa, ale są również reinterpretowane i modyfikowane w kontekście nowych realiów.” Autorka wymienia wiele czynników kształtujących tradycję kulturową, min.: sztukę, zwyczaje, obrzędy, święta, położenie geograficzne, klimat, ustrój polityczny. Ostatecznie trafnie podsumowuje twierdząc, że: „Tradycja kulturowa stanowi ciągłość między przeszłością a teraźniejszością przenosząc wartości, wierzenia, historię oraz umiejętności z jednego pokolenia na kolejne”. W następnym podrozdziale Doktorantka prowadzi szczegółowe rozważania na temat ubioru, analizując jego wieloaspektowe funkcje. Zwraca uwagę na rolę ubioru w wyrażaniu osobowości oraz indywidualności jednostki. Podkreśla istotną rolę odzieży jako środka komunikacji kulturowej, pełniącego jednocześnie funkcję nośnika wspomnień i emocji oraz stanowiącego formę wyrażania ekspresji artystycznej. W kontekście tych analiz, ubiór jest postrzegany przez autorkę nie tylko jako element codziennego życia, ale również jako złożony fenomen społeczny, który odzwierciedla wartości i normy kulturowe. W dalszej części doktorantka analizuje czynniki kształtujące formę ubioru. W skrócie omawia surowce naturalne, z których odzież była produkowana przez wieki. W tym kontekście pojawia się jednak nieścisłość. Autorka wskazuje Polskę jako jednego z największych producentów lnu na świecie, co nie jest zgodne z aktualnym stanem rzeczy. Produkcja lnu w Polsce, szczególnie lnu włóknistego, uległa dramatycznemu spadkowi na początku lat 90. XX wieku. Wykorzystanie informacji zawartych w literaturze z lat 70. w tym przypadku prowadzi do prezentacji nieaktualnych danych. W kolejnym rozdziale doktorantka analizuje czynniki kształtujące ubiór w wybranych tradycjach kulturowych. W tym rozdziale brakuje mi uzasadnienia wyboru poszczególnych „tradycji kulturowych”, a także podsumowania i wniosków wynikających z analizy problemu. Rozdział zatytułowany „Tradycja kulturowa plemienia Hmong” stanowi najsilniejszy element całej dysertacji. Doktorantka przebywając na wyjeździe w Kambodży poznała kobietę z plemienia Hmong i zainteresowała się jej pochodzeniem. W rozprawie doktorskiej autorka przybliży historię i kulturę narodu. Pisze o trudnej sytuacji społeczno-politycznej, o rozproszeniu, o potrzebie zachowania i przekazania historii kolejnym

pokoleniom. To pragnienie a jednocześnie brak własnego pisma spowodowały wygenerowanie sztuki obrazu – tkaniny fabularnej. Nie jest to odosobnione i jakieś wyjątkowe zjawisko, takie tkaniny pojawiają się w różnych kulturach niepiśmiennych. Niemniej jednak każda z nich ma swój wyjątkowy „język”, kolor, kompozycję, elementy dekoracyjne itd. Doktorantka przybliżyła nam kilka wybranych tkanin tego typu. Przy okazji zwraca uwagę na wzrost znaczenia roli kobiet w kulturze Hmong, które zajmując się rękodziełem, usamodzielniają się finansowo i wnoszą swój wkład materialny w zasoby rodziny, a jednocześnie spełniają rolę społecznego przechowywania i przekazywania historii narodu. Doktorantka, podczas swojego pobytu w wiosce plemienia Czarnych Hmongów, uczestniczyła w kursach zdobienia tkanin metodą batiku oraz haftu, organizowanych przez członków tej społeczności. Miała możliwość bezpośrednio zapoznać się z narzędziami, metodami pracy, używanymi symbolami, kolorami, a także z zasadami kompozycji obrazów. To bardzo cenne doświadczenie bezpośredniego kontaktu z twórczyniami Czarnych Hmongów. Autorka opisuje również proces przygotowania włókien do tworzenia tkanin konopnych wykorzystywanych do produkcji ubrań. Kolejną a zarazem najbardziej charakterystyczną dla Hmongów techniką zdobienia tkanin jest Paj Ntaub. Tradycja ta przekazywana, z pokolenia na pokolenie, stanowi fundament tożsamości Hmongów. Doktorantka przybliżyła historię powstania tej techniki, jej wykonanie, kompozycję oraz znaczenie dla tradycji kulturowej plemienia. Drugi rozdział dysertacji oceniam bardzo pozytywnie, ponieważ Doktorantka skutecznie przybliżyła kulturę, która jest mało znana w Polsce. Cenne są również jej osobiste doświadczenia zdobyte podczas pobytu i uczestnictwa w organizowanych tam warsztatach rzemieślniczych. W rozdziale trzecim autorka analizuje kolekcje wybranych trzech współczesnych projektantów, dla których tradycja kulturowa była inspiracją do ich zaprojektowania. Również w tym przypadku zabrakło pogłębionego komentarza uzasadniającego dokonany wybór. Projektantów mody, dla których tradycja kulturowa stanowi istotny element tożsamości marki i praktyki twórczej, jest bowiem wielu, co rodzi pytanie o kryteria decydujące o wyborze właśnie tych, a nie innych przykładów. Autorka analizuje po jednej wybranej kolekcji Aleksandra McQueena, Jean Paula Gaultiera oraz Johna Galliano, jednak prezentowany materiał nie zostaje uzupełniony o szerszą refleksję interpretacyjną ani syntetyczne podsumowanie. W konsekwencji rozdział sprawia wrażenie nie w pełni domkniętego analitycznie i pozostawia poczucie niedosytu.

Część praktyczna

Część praktyczną stanowi kolekcja ubiorów damskich składająca się z ośmiu sylwetek. Kolekcja inspirowana jest tradycyjnym rzemiosłem plemienia Hmong. Łączy klasyczne techniki dekoracji tkanin z innowacyjnymi technologiami oraz z wykorzystaniem niestandardowych a także odpadowych materiałów. W założeniach projektowych autorka uwzględnia również nawiązanie do symboli, wzorów oraz ornamentyki plemienia Hmong. Bierze pod uwagę zachowanie kolorystyki kolekcji w barwach charakterystycznych dla źródła inspiracji, przełamanych jednak indywidualnymi preferencjami kolorystycznymi autorki. Przewiduje zachowanie prostych krojów, nieograniczających ruchów, zapewniających komfort użytkowania. W pierwszym etapie procesu projektowego przeprowadza analizę stroju plemienia Hmong, omawia znaczenie symboli wykorzystywanych do dekoracji tkanin, tworzy tablice inspiracji. Na tym etapie szczególnie wartościowe jest przedstawienie mało znanych w Polsce symboli Hmongów, ich piktogramy i znaczenia. Natomiast analiza strojów została przedstawiona w sposób stosunkowo powierzchowny i schematyczny. W dokumentacji brakuje widoków tyłów poszczególnych modeli. Trudno o odczytanie ich konstrukcji, sposobu zakładania, systemu zapięć oraz innych istotnych rozwiązań technologicznych. W konsekwencji przedstawione materiały mają w większym stopniu charakter szkiców niż analizy strojów. Wątpliwości budzi również zasadność opracowania tablic inspiracyjnych nr 1, 2 i 3 (s. 70–72) oraz powiązanych z nimi szkiców (s. 76–84). Jeżeli podstawowym założeniem kolekcji jest inspiracja kulturą Hmongów, bardziej celowe wydaje się skoncentrowanie materiału badawczego na tablicy nr 4 i jej pogłębieniu. Tablicę tę można byłoby rozbudować o materiały wizualne dokumentujące szerszy kontekst kulturowy, społeczny i przestrzenny, w tym fotografie przedstawiające środowisko życia Hmongów, charakterystyczną architekturę, krajobraz, codzienne praktyki, tradycyjne rzemiosło oraz elementy kultury materialnej. Tak opracowany materiał inspiracyjny pozwoliłby wyraźniej ukazać źródła poszczególnych decyzji projektowych oraz stworzyć bardziej spójną relację pomiędzy kontekstem kulturowym a założeniami projektowanej kolekcji. Natomiast bardzo efektywnie, od strony wizualnej, prezentują się strony zawierające wielkości i skalę elementów powtarzalnych. Autorka bada w ten sposób grubość linii, odstępów między elementami, ich wielkości oraz skalę, które w dalszym procesie mają wpływ na możliwości realizacyjne projektu. Bardzo wysoko oceniam próby technologiczne i materiałowe przeprowadzone przez doktorantkę. W swojej kolekcji wykorzystuje ona technikę druku 3D, wycinanie laserem oraz haft maszynowy. Używane do prób materiały to syntetyczne tiule,

siatki, tayvek, washpape, skóra naturalna. Wszystkie te materiały należało poddać wielu próbom dla ustalenia najbardziej korzystnych parametrów druku, cięcia, haftu. Interesujący efekt daje również łączenie technik (fot.81, str. 119). Podsumowując tą część pracy badawczej poprzedzającą ostateczne powstanie kolekcji, autorka słusznie stwierdza: „Pozyskana wiedza praktyczna przyczyniła się do optymalizacji drogi projektowej, w celu uzyskania pożądanych efektów w kolejnych etapach, zarówno pod względem funkcjonalnym jak i estetycznym”. Efektem pracy badawczej jest kolekcja ubiorów o charakterze folkowym. Kolekcja trafnie obrazuje temat pracy „Tradycja kulturowa jako czynnik kształtujący formę ubioru”. Tworzy ją osiem sylwetek damskich, w skład których wchodzi koszule, bluzy, kamizelki, spódnice, spodnie, płaszcze. Dominujące barwy to kolory oparte o zestawienia tworzące kontrasty walorowe i barwne: czarny, biały, czerwony, zielony, niebieski, fioletowy, żółty. Dominującym kolorem jest czarny, pozostałe tworzą głównie ornament. Doktorantka łączy w swojej kolekcji materiały naturalne i syntetyczne o zróżnicowanej fakturze. Kroje i konstrukcja są proste, oparte na kształcie kwadratu i prostokąta. Ciekawe wykorzystanie tradycyjnych elementów i symboli zaczerpniętych z kultury Hmong oraz zrealizowanie ich w nowych technologiach z niestandardowych materiałów nadają kolekcji bardziej współczesny charakter. Sylwetki 1, 5 i 8 uważam za najbardziej spójne i konsekwentne. W sylwetce nr 3 niezbyt korzystnie sprawdziła się technika tkania ręcznego materiałów odpadowych dla uzyskania wzorów geometrycznych. Niemniej jednak, w dołączonej przez autorkę, współczesnej stylizacji model robi duże lepsze wrażenie. Bardzo udaną próbę (oceniam tylko na podstawie zdjęć) stanowią hafty - czarne na czarnym - w sylwetce nr 6. Autorka dołącza do pracy serię fotografii przedstawiających stylizacje z wykorzystaniem wybranych elementów kolekcji. Materiał ten z jednej strony wskazuje na kompatybilność poszczególnych elementów kolekcji z innymi asortymentami odzieżowymi, potwierdzając ich potencjał do tworzenia zróżnicowanych zestawień. Z drugiej strony sposób prezentacji modeli może sugerować dążenie do ich dalszego upraszczania i ograniczenia liczby zastosowanych środków formalnych, co można interpretować jako próbę poszukiwania bardziej spójnych i funkcjonalnych rozwiązań projektowych.

Podsumowując, przedstawiona kolekcja wykazuje istotny potencjał rozwojowy, a doświadczenia i wnioski wynikające z procesu jej powstawania mogą stanowić wartościową podstawę dla realizacji kolejnych projektów, jak również zostać wykorzystane w procesie dydaktycznym, w szczególności w pracy ze studentami.

Konkluzja

Recenzowana rozprawa doktorska mgr Sary Betkier pt. „Tradycja kulturowa jako czynnik kształtujący formę ubioru” stanowi samodzielne, oryginalne i wartościowe opracowanie naukowe. Na szczególne podkreślenie zasługuje podjęcie problematyki stosunkowo słabo znanej w Polsce kultury plemienia Hmongów Czarnych zamieszkujących góryste tereny północnego Wietnamu. Dysertacja jest próbą ukazania wpływu kultury na kształtowanie formy i znaczeń ubioru. Istotnym walorem rozprawy jest zatem poszerzenie wiedzy na temat zależności zachodzących pomiędzy tradycją kulturową a praktykami ubiorowymi, a także zwrócenie uwagi na rolę stroju jako nośnika wartości, symboli i tożsamości kulturowej. Na uwagę zasługują również badania nad połączeniem nowych technik i technologii z tradycyjnymi wzorami i symbolami kultury Hmongów. Jednocześnie rozprawa nie jest wolna od mankamentów. Zastrzeżenia przedstawione w niniejszej recenzji dotyczą głównie braku podsumowań i wniosków w poszczególnych rozdziałach. Mylnie również zostały podane numery (7 i 8) w projektach (s.171, 172) i sylwetkach (s. 186 – 188), a także nazwy technik („haft” zamiast „ręczne tkanie” s. 167, 168). Przedstawione niedociągnięcia nie przekreślają wartości rozprawy ani nie zmieniają jej ogólnej, pozytywnej oceny. W związku z powyższym, uwzględniając zarówno walory, jak i przedstawione w recenzji zastrzeżenia, stwierdzam, że rozprawa doktorska pt. „Tradycja kulturowa jako czynnik kształtujący formę ubioru” spełnia wymagania określone w art.187 ustawy z dnia 20 lipca 2018r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U z 2024r., poz. 1571 z późn. zm.) i wnioskuję do Rady Dyscypliny Artystycznej Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu o nadanie pani mgr Sarze Betkier stopnia doktora w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuk plastycznych i konserwacji dzieł sztuki.

